

Časnik

Afera Luka Koper ...

... je parada političnega sprenevedanja in laži

Le nekaj dni pred koncem leta 2017 so nadzorniki Luke Koper odstavili Upravo družbe s predsednikom Dragom Matičem na čelu. Predstavnica SDH, večinskega lastnika Luke, in prvi nadzornik Luke sta odločitev pojasnila, da bi »Luka lahko poslovala še bolje«. Kar je, ob izjemnih poslovnih rezultatih, ki jih je Luka v zadnjem letu dosegla, navadna floskula, s katero prikrivata resnično ozadje zamenjav, zdržal tudi ni očitek o nedopustnem poslovanju Luke z izvajalci prometnih storitev (IPS) v pristanišču in tudi revizorji nezakonitosti pri poslovanju Luke z njimi niso odkrili.

Zanimiva so zato ozadja, ki so pripeljala do zamenjave luške uprave. Prvi nesporazumi med luško upravo in aktualno vlado so se pojavili po predstavitvi kandidata za ministra pred pristojnim parlamentarnim odborom, na katerem Gašperšič ni videl potrebe po izgradnji drugega tira Koper–Divača, nadaljevali pa so se s študijo OECD o ekonomski upravičenosti naložbe v drugi tir ter še stopnjevali, ko so zanj neuspešno pridobivali evropska sredstva. Napetosti so ves čas nastajale tudi zaradi zavlačevanja ministrstva pri potrjevanju razvojnega programa Luke, pri izdajanju soglasij za izvajanje posameznih investicijskih del v pristanišču in pri dodeljevanju novih potrebnih manipulativnih površin za potrebe Luke. Vodstvo Luke tudi ni podprlo ministrovih projektov javno-zasebnega partnerstva za izgradnjo drugega tira in tretjega pomola in se tudi ni aktivno vključilo v referendumsko kampanjo za drugi tir, zelo odločno pa so se tudi uprli pritiskom za revizijo koncesijske pogodbe in poskusom vključitve novega koncesionarja v koprsko pristanišče.

Razlogov za zamenjavo vodstva Luke se je pri lastnikih nabralo kar nekaj, svoje pa je odigrala tudi Mestna občina Koper, ki že nekaj let vlaga pritožbe zoper domnevno okoljsko neprimernost podaljšanja prvega pomola, ki sicer ima potrebno okoljevarstveno soglasje in je predvideno v Državnem prostorskem načrtu. Na občini brez sramu priznavajo, da ne nasprotujejo razvoju Luke Koper, da pa bo družba lahko podaljšala prvi pomol, ko bodo krmilo Luke prevzeli dovolj usposobljeni ljudje.

Vse naštetu potrjuje, da se sedaj že bivši prvi mož Luke Matič ni znal gibati na političnem parketu. Novi upravi, če želi preživeti, ne preostane drugega, da pohlevno klecne pred vsem, kar počne in od nje zahteva vlada, med prvimi razvojnimi ukrepi pa sprejme sklep o sponzoriranju koprškega nogometnega kluba, kar bo potešilo pričakovanja mestne občine in očitno rešilo vse nakopičene razvojne zagate pristanišča. Slovenska javnost pa se bo po vsem tem lahko samo zaprepadeno spraševala, komu neki smo naredili kaj slabega, da moramo prenašati to parado političnega sprenevedanja in laži, ki spodkopava sleherno zaupanje v politiko in ustvarja eno samo veliko in nepopravljivo gospodarsko škodo. Ne samo v Lukii!

Milan Gregorič

■■■■■■■■■■■■■■■■■■■■ WWW.CASNIK.SI ■■■■■■■■■■■■■■■■■■■■

Alma Karlin, zadnje poglavje

Svetovna popotnica, pisateljica in raziskovalka, ki je bila na koncu samo še čudaška reakcija

Leta 1945 je po Evropi hodilo na milijone ljudi, ki so bili sestradani, onemogli, razcapani – komaj živi. Proti domu so se prebijali iz različnih taborišč, vojsk, tipov razselitve in vsi so si želeli samo to, da bi se končno svet umiril in življenje vrnilo v normalnost. Med njimi je bila tudi tale pojava:

»Pred vhodom v hotel je stalo drobno, postarano dekletce. Stopilo je k mojemu možu, mu položilo v dlan svoji suhčeni rjavi roki in reklo: 'Helfen sie mir, helfen sie mir. Pomagajte mi, pomagajte mi.' Tiho in nezaupljivo me je gledala in ni umaknila svojih rok iz Francetovih dlani. Lase je imela kratko postržene in na čelu do obrvi. Bubi frizura, smo rekli takrat. S skrhanim otroškim glasom je spet poprosila Franceta, naj ji pomaga. 'Bom,' ji je rekel fant v partizanski uniformi. 'Nikjer več nimam doma,' je rekla ženička. 'Gestapo mi je vzel rojstno hišo, zdaj so se v njej naselili partizani.'

'Pomagal vam bom,' ji je rekel nekdanji partizan. 'Poiskala bova tovariša Gerlanca, ki v celjskem okrožju skrbi za kulturne delavce.' ... Vse je bilo hitro urejeno.«

Urejeno? Urejeno?!

V nasprotju z lageraši, ki jim je bila tako podobna, je Alma Karlin prihajala iz osvobojene Dalmacije, kjer naj bi bila na okrevanju, in iz partizanov ... Prizor pa je ostal v spominu Kristini Brenk, ki je jeseni 1945 spremila moža v Celje in tam spoznala pisateljico. Njen mož, ki je tedaj nacionaliziral kinematografska podjetja (in zagrenil življenje razlaščenih Pavli Jesih), ji je povedal, da jo pozna iz Črnomlja, kjer je prejšnjo jesen nekaj tednov skrbel zanj. Spis Kristine Brenk kar prekipeva od netočnosti, osebni opis pa je gotovo zvest bridki stvarnosti. Alma Karlin je po spopadih s tremi, štirimi boleznimi (od malarije do raka), po neskončnih partizanskih pohodih in selitvah, po letu dni bednega životarjenja verjetno res zgledala kot postarana punčka. Da bi se potem kaj posebnega uredilo in popravilo, pa ni res. Alma Karlin je ostala brez svoje hiše, s Theo Schreiber Gammelini sta se preselila na hrib Pečovnik, kjer sta imela skromno hiško, in nato zaživel, kot so po revoluciji pač živeli deklasirani ljudje – v skrajni revščini in v strahu. Sem in tja sta kaj prodali ali zamenjali. Sem in tja je Alma pomagala napisati kakšno pismo ali prošnjo in za to dobila nekaj hrane. Ali pa je šla Thea pospravljat cerkev in je dobila za jesti ... Ja, tudi kakšen paket je kdaj prišel.

Toda tovariš Gerlanec je za nekaj le poskrbel. Naročil je, naj nekdo stopi na hrib (Pečovnik je rudarsko naselje nad Celjem) in si ogleda položaj. Ker je naletel na hudo pomanjkanje, je socialna služba ponudila pomoč, paket od Rdečega križa ... Alma Karlin, ki je imela za sabo celo leto odvisnosti od tujega usmiljenja,

ni pristala na ponižno hvaležnost. Ne, je rekla, dajte mi potni list, da grem v tujino uredit svoje finančne zadeve, nobene pomoči za reveže ne rabim. Ženska se je od mladosti preživljala z delom lastnih rok in glave, ni hotela pristati na status občinske reve in podpiranke ... Eno njenih mnogih ponosnih, kljubovalnih dejanj.

Izjava je za novi režim pomenila toliko kot črna kroglica v volilno skrinjico. Če bi ženska rada odšla v inozemstvo, to pomeni, da je nasprotnica ljudskega režima, torej je nevarna. Potnega lista ni dobila. Verjetno tudi nove ponudbe za pomoč ne.

Z žigom reakcije zaznamovana

Negativne oznake pa ni dobila šele tedaj. Da je nasprotnica nacizma, je bilo Gestapu znano že dolgo, da jo je za sumljivo osebo imela komunistična partija ali Ozna, pa se izkaže avgusta 1944, na za-

Ker je bila reakcionarna in osumljena možnega sodelovanja z »belogardisti«, za nameček pa je s prošnjo za potni list dala vedeti, da se ne navdušuje za novi režim, ji je bila posvečena ustrezna »pažnja« ...

četku njenega pohoda k partizanom, ko jo hočejo ubiti. Bilo je na Graški gori, še prav blizu Celja, partizani so se nastanili pri Pogorelnikovih.

»Poklical me je takratni sekretar okrožja Tone Ulrih-Kristl,« je napisala v uradni

Razstavo o Almi Karlin so v Cankarjevem domu odprli 21. septembra 2017, nameravali zapreti 14. januarja letos, a so jo zaradi izrednega zanimanja podaljšali do 21. januarja. Do 10. januarja je bilo 4.600 obiskovalcev, do konca verjetno 5.000. To imajo za zelo veliko. Tudi ves spremljevalni program je bil izredno dobro obiskan.

izjavi septembra 1967 partizanka Ana Štrbenk Darinka. »Nekako s težavi mi je začel razlagati, da so kurirji pripeljali s seboj neko žensko iz celjske okolice – Dobrne, da so jo pustili tam in tam ob gozdu za kozovcem in da naj jo grem potolažit in pa da jo zadržim, da ne bi pobegnila, ker je za likvidirati. Zelo sem se začudila takšnemu ukazu, ker so take stvari opravili vedno tajno. Toda nalog je nalog in sem se na to odpravila ... Od daleč je Alma Karlinova izgledala takrat kot močno shujšano 16-letno dekle ... sem obstala pred njo kot ukopana. Ko sem jo vprašala, če je pisateljica, se je na mah vsa spremenila. ... Nato sem odhitela nazaj v hišo, vsem navzočim na okrožju sem povedala, kdo je ta žena, ki so jo pripeljali s seboj ...«

Terenec, ki jo je pripeljal tja, je to potrdil: »Bi jo kar vbil in tam pokopal. Pa bi jo res kar bli. Pol sem pa jaz reku: 'Vete kva, to se bo pa zvedel, vi ne vete, kaj je, ona je svetovno znana taka popotnica, pisateljica, umetnica, ko jo pozna ceu svet. Kar poskuste jo ubiti, bote odgovarjal.' Pol se pa niso upal ... Ja, js sem rešu življenje.«

In tako po golem naključju Alme niso ustrelili. Dobila je propustnico in se po utečenih kurirskih poteh smela odpraviti na dolgo, kakšnih 250 ali 300 km dolgo

Skromna kmečka hiška na Pečovniku, kjer je Alma Karlin živela s Theo Schreiber Gammelini, potem ko so jima vzeli hišo v Celju. Foto: zasebni arhiv H. O.

Alma Karlin malo pred smrtjo, točen datum ni znan. Foto: zasebni arhiv H. O.

pešpot proti Beli krajini. Ko je prišla v bližino glavnega štaba, jo je poklical na pogovor komandant Franc Leskošek Luka – kot Celjan je vedel, za koga gre – in je prošnjo za polet v Bari zavrnil. Tja so smeli samo težki ranjenci in nekaj preverjenih veljakov. Od njih se je pričakovalo, da se bodo ustrezno vedli. Alma Karlin pa je dovolj jasno povedala, da ji je resnica ena največjih vrednot ... Potem ji ni preostalo drugega, kot da je ostala tam, se potikala zdaj po Kočevskem, zdaj po Beli krajini, hiral in obupovala. Morala bi v bolnico ali sanatorij, morala bi imeti dieto, morala bi biti na toplem ... Nič od tega ji niso omogočili. So pa nekaterim drugim, bolj zanesljivim, »našim«.

Alma Karlin to ni bila. Ko je na začetku leta 1945, v pripravah na prevzem oblasti, nastajalo pregledno poročilo o »reakciji«, je imela Ozna za Belo krajino povedati tole:

»Na podlagi dosedanjih opazanj in poročil prihajamo do zaključka, da sestavljajo reakcijo v Črnomlju v glavnem 4 značilne skupine: 1. intelektualni krogi, ki so prišli iz Ljubljane in Barija, 2. BEGA (največja), 3. Nemci in Kočevarji (...) Obveščevalna služba je posebej opazovala delovanje Nemcev in Kočevarjev v Črnomlju. Čeprav obstoja med njimi trdna povezanost, dosedanje opazovanje ne kaže na to, da bi ta skupina imela kakšno samostojno politično delo. Nasprotno kaže dosedanje opazovanje, da je ta tretja skupina najtesneje povezana z Bega, to je z drugo skupino. Pri nadaljnjem opazovanju bi bilo treba posvetiti pažnjo predvsem temu, v koliko se poslužuje ta skupina Bega za svoje posebne namene.

Karlinova, pisateljica, Nemka, je v Črnomlju že od lanskega leta in stanuje pri Bicku Ivanu, kjer je oficirska menza. Prevaja razne članke iz našega časopisja v angleščino. Živi sama zase. Tov. Potrč od Ljudske pravice, ki jo pozna iz Štajerske, ne ve o njej nič slabega.«

Žig »reakcije« jo je spremljal do smrti. Tega se je bilo nasploh zelo težko znebiti. Za to so bila potrebna jasna, izrecna, recimo kar poudarjeno lizunska dejanja. Almi pa še navadna ponižnost ni šla od rok. In ker je bila reakcionarna in osumljena možnega sodelovanja z »belogardisti«, za nameček pa je s prošnjo za potni list dala

vedeti, da se ne navdušuje za novi režim, ji je bila posvečena ustrezna »pažnja« ...

»V svrhu kontroliranja«

Pažnja je bila pravzaprav posvečena tako rekoč vsem. Ozna, ki je začela rasti maja 1944, po Titovem ukazu, je v Sloveniji hitro dobila izreden obseg in moč. Rekli so ji kar Mačkov imperij. Na voljo je imela nekaj ključnih »kadrov«, izšolanih v Sovjetski zvezi, in celo armado mladih, na hitrih kurzih indoktriniranih borcev, terencev in aktivistov, ki so iz slepega navdušenja ali na podlagi zvičajnega izsiljevanja naredili tako rekoč vse. V nekaj mesecih po koncu vojne je bila v državi vzpostavljena velikanska (in še dolgo rastoča) mreža, sestavljena iz profesionalne tajne policije, ki je imela tako rekoč neomejena pooblastila, ter iz množice amaterskih ovađuhov. V ozračju skrbno gojene ksenofobije so bili posebej pozorno nadzorovani vsi (redki) tujci, vsi stiki z inozemstvom, vsa meja in tisti, ki so razmišljali o begu ...

»V svrhu kontroliranja tujskega prometa,« poroča pozimi 1946/27 celjska Udba republiški, »je postavljena mreža-informatorji in to: Na prijavnem uradu, na odseku za potna dovoljenja, pri komisiji na pošti za odpiranje inozemskih paketov. Nadalje je verbovan vodja Putnikove ekspoziture v Celju. Vodimo informativno mrežo v turist-hotelu Evropa, Triglav in Beli vol, katero pa bomo še izpopolnili.«

V ta dopolnjevanja sodi, recimo, pridobitev šefinje telefonske službe na pošti, ki bo poleg kontrole telefonskih pogovorov »kontrolirala ostale telefonistke, signalizirala nam bo ostalo nameščenstvo, ki so še sovražno razporeženi do današnje ureditve in strogo pod upljivom duhovščine. Isto nam bo poročala o ljudeh iz terena v kolikor vzdržuje z njimi stike in kateri povzroča razne alarmantne vesti. Dalje o ljudeh, ki vzbujajo na terenu nezadovoljstvo, ki klevetajo ljudsko oblast in naše predstavnike.«

O kontroli Alme Karlin in Thee S. Gamelin sem doslej našla le nekaj drobcev. Vsi so pustili in prazni, nekako tako kot tisto Potrčevo priznanje, da o Karlinovi ne ve nič slabega. Prva črepinja je še najbolj zanimiva zaradi avtorice, nesrečne tridesetletne ženske, ki so jo za ovajanje pridobili v zaporu. Šlo ji je tako rekoč za kožo, ko je klonila, da bo I(nformatorka). Pristala je tudi na romanja na Pečovnik:

»I. Štefka poroča, da zapazila, da pri Karlin Almi, katera živi skupaj s Štrajber Teo, akademsko slikarko, zahaja Ambrož Ivana, katere sin je zbežal iz KPZ Maribor v Avstrijo. Imenovana prinaša Karlinovi živež, življenje Karlinove in njene sestanovke je zelo čudaško. Karlinova je izjavila, da piše knjige in jih pošilja v inozemstvo. I. Štefki smo dali nalogo, naj se čim bolj približa Karlinovi s tem da bo k njim zahajala, da si izposojuje knjige za čitanje. Istotako bomo preverili v kakšnih stikih je Ambroževa s Karlinovo.«

Ampak Almo je pobirala jetika, pobiral jo je rak in še tako provokativni udbovski triki niso mogli pridobiti kaj posebnega. Ko je prišel januar 1950, se je po hudem trpljenju poslovila od tega sveta. O njej, njeni smrti, o pogrebu na Svetino – z volovsko vprego, v hudi zimi – je bilo napisano poročilo in poslano Velikemu bratu ...

Neki neznani informator je kmalu po pogrebu javil tole: »Schreiber Tea, ki je stanovala skupaj s Karlin Almo, o kateri smo

jezik me srbi

Janez Dular

Neznosna lahkotnost žongliranja z neznosno težkimi besedami

Že večkrat sem pisal o pomensko ali slogovno neustreznih rabi besed, npr. pleve – plevel, tnalno – nakovalo, umreti – poginiti, prati – umivati, zlomiti – streti ipd. Med vzroki za to ohlapnost je mogoče domnevati (poleg naglice in površnosti ter morebitnega vpliva tujih jezikov) tudi preskok iz prevladujočega podeželsko-kmetijskega okolja v mestno-industrijsko (in postindustrijsko); z odmikanjem od narave in opuščanjem tradicionalnih opravil postajajo mogoče vijolične krave in varnostne blazine, že v socialističnih časih pa so kmete prekrstili v politično korektne individualne kmetijske proizvajalce. Ob takih primerih neustrezne jezikovne rabe ali zlorabe me seveda zasrbi jezik, vendar ne morem reči, da sem bil zaradi njih kdaj človeško pretresen. Prejšnji mesec pa me je doletelo nekaj hudega.

*V lanskem valu poročil o prekopavanju žrtev medvojnih in povojnih pobojev je prišel na dan presunljiv podatek o ženski, ki je pobegnila od »preventivnega« poboja nad Romi pri Igu, a so jo potem ujeli, ubili in **zakopali** skupaj s pasjim truplom. Hkrati se je v javnosti spet zaostri la polemika o spravi, prej začasno utišana zaradi osuplosti nad odkritjem grozljive resnice iz Hude jame (zakaj jo je bilo treba skrivati za enajstimi zidovi, če je šlo le za upravičen konec izdajalcev in kolaborantov?), pozneje pa polna nejevolje nad civiliziranim javnim pokopom zbranih posmrtnih ostankov na pokopališčih v Mariboru in drugod. Na oster očitek o moralnem dnu pri obravnavanju mrtvih, sprožen zoper željo v Delovih pismih bralcev (Poštni predal 29), naj »bi politiki in mediji brez pompa **zagrebli** mrtve« (podčrtal J. D.), se je avtorica pisma odzvala s pojasnilom, da s spornim glagolom ni mislila nič žaljivega: »Še sama dobro ne vem, zakaj sem ta izraz sploh zapisala. Je lapsus, ker ga ne doživljam slabšalno?«*

*Da, tudi če skušamo avtoričinemu pojasnilu verjeti, gre po najmilejšem razumevanju za lapsus, sicer pa za neznosno motoviljenje z grobim besednim orodjem pri operaciji na odprtem srcu. Odgovorno pisanje o spravi pač ni sekanje drv niti forumsko obmetavanje s težkimi besedami. Da je raba besede zagrebsti namesto **pokopati** ne samo politično nekorektna, temveč tudi po splošnem jezikovnem občutku oporečna, je mogoče sklepati že iz ponazarjalnega gradiva v Slovarju slovenskega knjižnega jezika; ta poleg pomensko nevtralnih primerov rabe tipa otrok je igračko zagrebel, z grebljico zagrebsti žareče oglje navaaja tudi primer slabšalne rabe: truplo so samo zagrebli (torej ga niso pokopali ali – tehnično gledano – vsaj dobro zakopali). V Gigafidi, elektronskem korpusu sodobne slovenščine, pa sem naletel na vrsto neprijaznih potrditev te slabšalne rabe: ste jih pobili in zagrebli kot stekle pse; je novorojenčka odnesla na lokalno odlagališče in ga tam zagrebla; tiste, ki so udarcem podlegle, so nato zagrebli v gnoj; na črno zaposlenega nesrečnega Turka zagrebe za prvim grmom ipd.*

*Med tem brskanjem po jezikovnih virih me je nenadoma obšlo, kakor da je v meni nekaj zaščemelo in zaskalelo; očitno se je zaradi praskanja po srbečem jeziku predramila zastarana, pravzaprav podedovana brazgotina iz otroških dni. Spomnil sem se, mama je pripovedovala ... Moj stric, mamin brat Miha, je veljal za zgovornega posebnega in tudi ko je odšel za starejšim bratom v partizane, tam ni znal ob neprijetnih pojavih »držati jezika za zobmi«. Tako se mu je na straži »pripetila« smrtna nesreča menda z ročno bombo in je bil potihoma **zagreben**, ne da bi kdo obvestil njegove sorodnike in bi ti – kakor v nekaterih podobnih primerih – lahko poskrbeli za pokop na dobre tri kilometre oddaljenem domačem pokopališču. Do tega je prišlo šele čez čas, potem ko je dekle iz bližnje vasi ljudem povedalo, kako se je pri nabiranju borovnic v gozdu spotaknilo ob nogo v čevlju, ki je napol štrlel iz zemlje ... Da so med vojno znali kdaj tako grešiti zoper človeško in zoper božjo postavo tudi ljudje »z nasprotni strani«, nam pove še ena neznosno težka potrditev rabe obravnavanega glagola v korpusu Gigafida: Zagrebli so jih tako slabo, da so se celo Nemci zgrazali, zato so ukazali, da jih izkopljejo in po krščansko pokopljejo na pokopališčih.*

V razpravljanju o spravi naj premislek o tem usmerja vse k pretehtani rabi težkih besed in dodatno spodbuja obojestransko obžalovanje kot korak na dolgi in trnovi poti do nje.

vam že poročali, trdi, da ima ogromno korespondence iz inozemstva, ki jo je zapustila Alma. K Schreiberjevi zahaja neka Hilda, priimka še nismo ugotovili, katera je za časa okupacije in še v stari Jugoslaviji zaposlena na občini. Hilda mnogo hodi in obiskuje ljudi kot n. pr. grofica Buton (negotovo branje) ter nato k Schreiberjevi. Schreiberjeva dobiva pakete iz Avstrije in Amerike. K njej bo za stalno prišla neka bolniška sestra, ki je po pripovedovanju Hilde skoraj oslabela radi dela z radijem. Njen sin je zdravnik v Zagrebu.«

Nekako v tem času je bilo napisano tudi obsežno poročilo o teozofih v Sloveniji in na Hrvaškem. V nasprotju s poročili o ka-

toličanih, o baptistih in jehovcih, ki so vsi obravnavani v izrazito sovražnih tonih, je to relativno blago, skorajda naklonjeno:

»Celjski teozofi so se radi zatekali k pokojni pisateljici Karlin Almi, ki je zadnja leta živela v svoji hiši v Pečovniku pri Celju, katera je prepotovala ves svet, mnogo doživela in študirala ter nazore ljudi kritično presojala. Teozofske nazore je poznala iz njihovih spisov bolj temeljito kakor teozofi sami. Vodilni teozofi v Zagrebu so jo sovražili, ker je razkrinkavala njihove zablode. Umrla je 14. januarja 1950.«

Bere se skoraj kot osnutek za nekrolog. Ki ga ni bilo.

Alenka Puhar